

JALOLADDIN DAVONIY ASARLARIDA ILGARI SURILGAN PEDAGOGIK QARASHLAR

Raximova Intizor Rustamovna

Urganch RANCH texnologiya universiteti Pedagogika va aniq fanlar kafedrası
dotsenti, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya

Mazkur maqolada Sharq adabiyotining buyuk namoyandalaridan biri Jaloladdin Davoniy hayoti va ijodi haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, asarlarida ilgari surilgan ta'limiy-tarbiyaviy qarashlar va ularning barkamol shaxs tarbiyasidagi ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ilm, ma'rifat, axloq, "Axloqi Jaloliy", fozillar shahri, johillar shahri, davlatni boshqarish, komil inson.

Аннотация

В данной статье представлена информация о жизни и творчестве Джалалуддина Давани, одной из величайших фигур восточной литературы. Также рассматриваются взгляды на воспитание и образование, изложенные в его произведениях, и их важность для формирования всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: наука, просвещение, мораль, "Ахлоки Джалали", город добродетелей, город невежественных, государственное управление, совершенная личность.

Abstract

This article provides information about the life and work of Jalaluddin Davani, one of the great figures of Eastern literature. It also discusses the educational and upbringing views put forward in his works and their importance in the upbringing of a well-rounded person.

Keywords: science, enlightenment, morality, "Akhloqi Jalali", city of virtues, city of the ignorant, governance of the state, perfect person.

KIRISH

Temuriylar davrida yashab, faoliyat yuritgan buyuk mutafakkirlardan biri Davoniyning asl ismi Jaloliddin Muhammad Asad as-Siddiqiy ad-Davoniy 1427-yilda Eronning Kazarun voliyatiga qarashli bo'lgan Davon qishlog'ida tavallud topgan. Jaloliddin

Muhammad Asad as-Siddiqiy ad-Davoniy yoshligidanoq ilm-ma'rifatga, xususan, fiqhshunoslikka qiziqadi. Boshlang'ich maktabni bitirgach Sheroz shahriga kelib, madrasada zamonasining yetuk olimlari qo'lida ta'lim oladi.

Keyinchalik u Sheroz shahrining qozisi etib tayinlanadi. Qozilikdan iste'foga chiqqandan so'ng madrasada mudarrislik qiladi. Keyinchalik yana o'z qishlog'iga qaytib, 1502-yilga qadar, ya'ni, umrining oxirigacha ilmiy faoliyat bilan shug'ullanadi. Ta'kidlanishicha, Jaloliddin Davoniy Markaziy Osiyo mutafakkirlari va shoirlarining ijodiy faoliyati va ilmiy dunyoqarashidan ogoh bo'lgan. U Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Nasiriddin Tusiylarning ilmiy asarlarini qunt bilan o'rgangan. Xususan, o'zi bilan zamondosh bo'lgan Hirot, Vizantiya (Rum), Ozarbayjon, Kermon, Xurmuz, Tabariston, Xuroson, Jurjon mutafakkirlari bilan aloqa o'rnatgan.

TADQIQOT OBYEKTI VA USLUBI

Davoniyning "Ahloqi Jaloliy" va uning "Tariqati tarbiyat ul-avlod" (Bolalarni tarbiyalash usullari) nomli risolasida bayon etilgan bolalarni tarbiyalash haqidagi qarashlari hayotning dastlabki yillarining muhimligini ta'kidlaydi. Faylasufning ta'kidlashicha, bola sof qalb bilan tug'iladi va keyingi barcha yaxshi va yomon fazilatlar - ham yaxshi, ham yomon - tarbiya va atrof-muhitga taqlid qilish orqali orttiriladi.

Bolalarning ongi hali to'liq rivojlanmaganligi sababli, Davoniy ularning dastlabki ta'limi takroriy amaliyot orqali foydali odatlarni shakllantirishga asoslangan bo'lishi kerak, deb hisoblagan. Ota-onalar va o'qituvchilar bolaning xarakteri qotib qolmasdan oldin fazilat poydevorini qo'yishlari shart. Bu jarayon quyidagilarni o'z ichiga oladi:

-Davoniy tashqi tozalik va ozodalikni ichki olijanoblik bilan tenglashtirgan. Bolalarga o'zini tarbiyalash elementi sifatida juda erta yoshdan boshlab ozodalikni o'rgatish kerak.

-Sabr-toqat, kamtarlik va qat'iyat kabi fazilatlarini rivojlantirish kattalardan doimiy rahbarlikni talab qiladi.

- Bolalarning taqlid qilishga moyilligini hisobga olgan holda, Davoniy bolalarni faqat fazilatli insonlar va olijanob namunalar bilan o'rab olishni talab qildi.

Davoniy pedagogik tizimi o'z davri uchun ilg'or, jamiyat rivojiga hissa qo'shuvchan bo'lsa-da, u XV asrning boshqaruv tuzilmasining bir qator tushunchalarini aks ettirdi. Uning asarlarida metafizik tamoyillar va aqliy qobiliyatga asoslangan ijtimoiy boshqaruv o'rtasida ma'lum bir ziddiyat kuzatiladi. U jamiyatning barcha a'zolari uchun axloqiy tarbiya zarurligini ta'kidlab, oilaning farovonligi ayollarning axloqiy tayyorgarligiga bog'liqligini tan olgan.

Jaloliddin Davoniy o'zi ajoyib o'qituvchi (mudarris) va ustoz edi. Uning Sherozdagi faoliyati Usmonli imperiyasi kabi Islom olamining turli hududlaridan talabalarni o'ziga jalb qildi. Uning shaxsiy namunasi keyingi asrlarda qabul qilingan ideal o'qituvchi qiyofasini shakllantirdi.

Davoniy tomonidan ishlab chiqilgan an'anaga ko'ra, o'qituvchi shunchaki bilim uzatuvchi emas, balki o'quvchining axloqiy najoti va intellektual uyg'onishi uchun mas'ul bo'lgan "ma'naviy ota"dir. O'qituvchining shaxsiy fazilatlari uning asosiy pedagogik vositasidir.

«Axloqi Jaloliy» asarida Davoniy o'zining pedagogik nazariyasini kasbiy tayyorgarlik va ijtimoiy foydalilik sohasiga kengaytiradi. U foydali kasblarni uch toifaga ajratadi, ularning har biri ma'lum bir ta'lim turini va ma'lum fazilatlarni rivojlantirishni talab qiladi.

Davoniy pedagogikasi uning siyosiy falsafasi bilan uzviy bog'liq. U adolatli hukmdor, eng avvalo, aql va dinga amal qiladigan "odobli" inson bo'lishi kerak, deb hisoblagan. "Axloqi Jaloliy" kelajak rahbarlari uchun qo'llanma sifatida yaratilgan bo'lib, jamiyatni "yaxshilikning mustahkam binosi"ga aylantirgan.

Davoniyning "Axloqi Jaloliy" asarida Abu Nasr Farobiy, Nasriddin Tusiy asrlarida ilgari surilganidek, shaharni fozillar va johillar shahriga ajratadi. Bu orqali esa o'zining davlat va uni idora qilish haqidagi tasavvurlari va xayoliy orzularini bayon etadi. Jumladan, asarda fozil shaharni aqlli, adolatli va jasur kishilar boshqarishi lozimligi ta'kidlanadi. Shahar aholisi, qaysi ijtimoiy tabaqaga oid bo'lishidan qat'i nazar qonun-qoidalarga so'zsiz itoat etadilar. Johil shaharning aholisi esa uning teskarisi bo'lib, baxtsizlik va falokat yo'lga kirganlardir. Johillar shahrining hokimlari ta'magir, johil bo'ladilar. "Adolat butun kamolot majmui bo'lsa, yomonlik uning aksi, ya'ni butun kamchiliklar majmuidir"- deydi Davoniy.

Davoniy hukmdorni "Xudoning soyasi" va o'z xalqining oliy ustozini deb bilgan. Adolatli qonunlar yaratish va ta'lim muassasalarini qo'llab-quvvatlash orqali hukmdor fuqarolarning axloqiy o'sishi uchun sharoit yaratgan. Davoniy davlatning gullab-yashnashi faqat hukumat olimlar va faylasuflar bilan yaqin ittifoqda bo'lgandagina mumkinligini ta'kidlagan. Shuning uchun uning o'zi turli sulolalarga qozi va maslahatchi lavozimlarini qabul qilgan.

XULOSA

Davoniy axloqiy va intellektual tarbiyadan tashqari, estetik tarbiyaga ham katta e'tibor bergan. U haqiqiy mukammallikka faqat inson "ichki va tashqi go'zalligik" bo'lgandagina erishish mumkinligiga ishongan. Tabiat va san'atdagi go'zallik haqida

mulohaza yuritish shaxs va jamiyat o'rtasidagi uyg'unlikni mustahkamlaydi, tasavvur va ijodkorlikni rivojlantiradi. Uning ta'limotining bu jihati Markaziy Osiyo madaniyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi, bu yerda so'z va tasvir go'zalligi har doim yuksak ta'lim belgisi sifatida qadrlangan.

Jaloliddin Davoniyning pedagogik g'oyalari Movarounnahrda intellektual tafakkurni rivojlantirish uchun ulkan ahamiyatga ega bo'lgan. Asrlar davomida "Axloqi Jaloliy" Samarqand va Buxoro madrasalarida asosiy o'quv manbaasi bo'lib kelgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://uz.wikiquote.org/wiki/Adolat>
2. <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/tarix/manaviyat-yulduzlari/jaloliddin-davoniy-1426-1502/>